

ISSN: 2957-3874 (Print)

Journal of Al-Farabi for Humanity Sciences (JFHS)

<https://iasj.rdd.edu.iq/journals/journal/view/95>

مجلة الفارابي للعلوم الإنسانية تصدرها جامعة الفارابي

הניתוח המורפולוגי של הרומן מקום אחר לעמוס עוז

מאת : (מייסא כאדם חמאדי)

אוניברסיטת בגדאד/ פקולטת השפות/ מחלקת השפה העברית

The morphological analysis of the novel Another Place by Amos Oz

Maysaakadhim05@gmail.com

التحليل الصرفي لرواية مكان آخر لعاموس عوز

ميساء كاظم حمادي

أ.د. رحيم راضي عبد

جامعة بغداد/كلية اللغات/قسم اللغة العبرية

הקדמה

הרומן "מקום אחר" מאת הסופר הישראלי עמוס עוז נחשב לאחת היצירות הספרותיות הבולטות בזכות עומקה הפסיכולוגי והפילוסופי, ובזכות השימוש המיומן שלה ביסודות לשוניים המשרתים את הנרטיב ומעמיקים את המשמעות. בין הבולטים שביסודות אלה נמצאים שתפקידם אינו מסתכם במבנה הלשוני בלבד, אלא הם הפוכים לכלי אמנותי התורם לעיצוב חווית הקריאה ומכוון את, משקלי השמות ברומן זה, משקלי השמות רוכשים חשיבות מיוחדת בהיותם. הבנת הקורא לדמויות, לאירועים ולעולמות המשתלבים שעוז מציג משקפים בדיוק רב את מגוון המצבים האנושיים שהסופר עוסק בהם, מכיסופים וגעגועים ועד אכזבה וחיפוש עצמי. הם אינם רק צורות גזירה קפואות, אלא הם מפתחות סמנטיים הפותחים אופקים רחבים להבנת השכבות העמוקות של הטקסט. לדוגמה, משקלים מסוימים שימוש מדויק זה במשקלים תורם לציור. בעוד שאחרים משמשים לביטוי אי-שקט ושינוי מתמיד, עשויים לשמש לציון יציבות וקביעות לפיכך, ניתוח. תמונה מקיפה ומציאותית של היחסים האנושיים המורכבים ושל הנוף הפוליטי והחברתי שבו מתרחשים אירועי הרומן משקלי השמות ב"מקום אחר" חושף היבט מהותי מכישרונו הלשוני של עוז, ומדגיש כיצד השפה משמשת לא רק לתיאור המציאות, אלא לעצבה ולצבעה מנקודות מבט מרובות, מה שמעשיר את חווית הקורא ומזמין אותו להרהר לעומק במשמעות הקיום והשייכות.

ملخص البحث

يتبين أن دراسة التحليل الصرفي ووظيفتها في رواية "مكان آخر" لعاموس عوز تتجاوز كونها مجرد تحليل لغوي صرف؛ بل هي مدخل أساسي لفك شيفرات البنية العميقة للنص، وكشف أبعاده الفنية، والنفسية، والفلسفية. لقد أثبت البحث أن عوز لا يستخدم الأوزان الاسمية عشوائياً، بل يُوظفها ببراعة كأداة أسلوبية دقيقة تُسهم في إثراء الدلالة: حيث إن التحليل الصرفي له معاني خفية ودلالات رمزية تُعمق فهمنا للشخصيات، الأماكن، والأفكار المجردة في الرواية. تجسيد الجوانب النفسية: تُساهم في رسم صورة دقيقة ومعقدة للحالات النفسية للشخصيات، وصراعاتها الداخلية، وتحولاتها على مدار السرد تعزيز البعد الفني: يصبح التحليل الصرفي جزءاً لا يتجزأ من النسيج الجمالي للرواية، مما يُبرز براعة الكاتب اللغوية ويُعلي من قيمته الفنية. تأكيد الموضوعات المحورية: تُعزز الأوزان من تجسيد الموضوعات الأساسية للرواية كالهوية، والذاكرة، والانتماء، وتُقدم رؤى جديدة حولها. بناءً عليه، يمكن القول إن تحليل الرواية يُقدم منظوراً نقدياً فريداً يُثري التجربة القرائية لرواية "مكان آخر"، ويُسهم في تقدير الدور المحوري للغة كعنصر فني ديناميكي لا يكتفي بالوصف، بل يُشكل الواقع الروائي ويمنحه طبقات من المعنى والتأويل. هذا البحث يؤكد على أهمية دراسة التفاصيل اللغوية الدقيقة لفهم أعمق وأشمل للأعمال الأدبية الكبرى. الكلمات المفتاحية: الرواية، التحليل الصرفي، "مكان آخر"، عاموس عوز.

Abstract:

The study of (nominal weights) and their function in Amos Oz's novel "Another Place" reveals that it transcends mere linguistic analysis. It serves as a fundamental key to deciphering the text's deep structure, uncovering its artistic, psychological, and philosophical dimensions. The research has demonstrated that Oz does not use

nominal forms randomly; rather, he skillfully employs them as a precise stylistic tool that contributes to: Enriching Meaning: Nominal forms carry hidden meanings and symbolic connotations that deepen our understanding of the characters, places, and abstract ideas within the novel. Embodying Psychological Aspects: They aid in painting an accurate and complex picture of the characters' psychological states, their inner struggles, and their transformation processes throughout the narrative. Strengthening the Artistic Dimension: Nominal forms become an integral part of the novel's aesthetic fabric, highlighting the author's linguistic prowess and elevating its artistic value. Emphasizing Central Themes: They reinforce the expression of essential themes in the novel, such as identity, memory, and belonging, offering new insights into them. Based on all that has been stated, it can be concluded that the analysis of nominal forms offers a **unique critical perspective** that enriches the reading experience of "Another Place," and contributes to appreciating the central role of language as a dynamic artistic element that does not merely describe, but rather shapes the novel's reality and imbues it with layers of meaning and interpretation. This research underscores the importance of examining precise linguistic details for a deeper and more comprehensive understanding of great literary works. **Keywords:** nominal weights, their function, the novel "Another Place", Amos Oz.

חשיבות עבודת המחקר

חקר הניתוח ב"מקום אחר" אינו רק ניתוח לשוני גרידא, אלא הוא מפתח מהותי להבנה עמוקה יותר של אחת מיצירותיו החשובות של עמוס הפסיכולוגיים והפילוסופיים הטמונים בטקסט שלו. ולחשיפת הממדים האמנותיים, עוז

מטרות עבודת המחקר

מטרת מחקר זה היא להעמיק את ההבנה של הרומן "מקום אחר" מאת עמוס עוז, באמצעות ניתוח תפקידם של משקלי השמות בו. המחקר שואף בעיקר ל:

-לחשוף משמעויות נסתרות: לחשוף את המשמעויות והסמלים העמוקים יותר הטמונים הניתוח המרפולוגי, ובכך לפתוח אופקים חדשים. לפרשנות הטקסט.

-להבין לעומק את הדמויות: להבהיר כיצד משקלים אלה תורמים לבנייה ולפיתוח ההיבטים הפסיכולוגיים והפנימיים של הדמויות. לנתח את מיומנותו הסגנונית של עוז: להבליט את אופן שימוש הסופר במשקלים אלה ככלי אמנותי לחיזוק היופי והביטוי ברומן. לקשור בין השפה לנושאים מרכזיים: להציג את הקשר בין משקלי השמות לנושאים המרכזיים ברומן, כגון זהות וזיכרון. להעשיר את הביקורת הספרותית: להציג תרומה מדעית הפותחת אופקים חדשים למחקרים לשוניים וספרותיים, ומחזקת את הבנתנו בטקסטים נרטיביים.

שיטת עבודת המחקר

המתודולוגיה של המחקר בבחינת " הניתוח המורפולוגי של הרומן מקום אחר לעמוס עוז גישה זו נועדה לתאר במדויק את התופעה הלשונית (משקלי השמות), ולאחר. מאת עמוס עוז" מתבססת על **הגישה התיאורית-אנליטית** מכן לנתח ולפרש אותה בהקשרה הספרותי, על מנת להבין את תפקידה ומשמעויותיה.

קורפוס עבודת המחקר

דוגמאות נבחרות מרומן " מקום אחר" לעמוס עוז.

שם עצם

שם העצם הוא מלה, המשמשת כשמו של בעל חיים או של דבר; כגון:

יָלֵד, נָחַשׁ, אָבֹן, גִּדָּל, חֻקָּה. (בלאז: 1988: 9)

"זוהי כל דבר מסוים, כמו יצור חי, צמח, חפץ דומם, דבר מוחשי או מופשט: אדם, עץ, אבן, חֻקָּה, נְעוּרִים. (ראוי, سيد & هيك: 2006: 46)

בקטגוריה זו נמצאות כל המילים אשר מצביעות על ישויות בעולם, הן חפצים והן בני אדם כל מה שניתן, כל העצמים אותם ניתן לחוש באחד מחמשת החושים הינם שמות עצם. למשל לראות מסביבנו (ספר - קיר- חומה) שמות עצם פרטיים הינם שמות של אנשים (דוד, ביין) מקומות (ישראל) כל אחת מהמילים מהרכיבות שמות עצם אלה (למעט מילות יחס ומגדירים

תתחיל באות גדולה. (שוויצר, כהן: 2016: 53)

מבחינה מורפולוגית (צורה), סימן ההיכר המובהק ביותר של שמות העצם הוא היכולת להוסיף להם אלמנט של שייכות: כינוי חבור (אחי) או כינוי פרוד (אח שלי, אח של יוסי). כמו כן, לרוב שמות העצם קיימת צורת נסמך, המאפשרת להם להופיע במבני סמיכות (חתולי רחוב, חתול רחוב). נוסף על כך, לרוב שמות העצם ניתן להוסיף את ה היידוע (אך זה אינו מאפיין בלעדי, שכן גם שמות תואר ניתנים ליידוע). רוב שמות העצם מקיימים נטיית מספר, כלומר ניתן ליצור להם צורת רבים (חתולים, חתולות). שמות עצם בעלי התכונה [+חי] מקיימים בדרך כלל נטיית מין, כלומר ניתן ליצור צורת נקבה על בסיס צורת הזכר (חתולה). (למידה: 2016: 13)

הסוגים של שמות עצם:

1-שם עצם מוחשי: אפשר לחוש אותו באחד החושים למשל: (חלון, מחשב, בית ספר)

2- שם עצם מופשט: קיים רק במחשבה למשל: (שנאה, קנאה)

3- שם עצם פרטי: שם של אדם אחד (יוסי) אושם של עיר אחת (תל אביב)

4-שם עצם כולל: שם עצם שבצורת היחיד שלומתאר רבים למשל: (נשק,מים)(תלמוד: 19: 20: 12)

המשקל

תבנית של תוכה יוצקים שורש כדי לקבל שם עצם. לציון המשקל משתמשים באותיות ק-ט-ל. יש מאות משקלים בעברית. מקטל, קפלט, קטילה. משקלים רבים נושאים משמעות. למשל: מקטל = מקום. מְקַטֵּל, מְקַלֵּט, מְקַדֵּשׁ.

משקל קטל

המשקל קטל הוא אחד מהמשקלים הקלאסיים בשפה העברית, והמשמעות שלו משתנה בהתאם להקשר שבו הוא מופיע. באופן כללי, הוא משמש ליצירת שמות עצם שניתן לחלקם לשתי קבוצות עיקריות:

- 1- שם עצם מופשט: המשקל קטל מציין פעמים רבות שמות עצם שמבטאים רעיון או מושג מופשט, כגון אֱלֹהִים (שבועה חמורה או קללה נמרצת). דוגמה נוספת היא "אֱלֹהִים" ששייכת למשפחת השורש א-ל-ה, ומשמעה שבועה או קללה נמרצת. אלה הם שמות עצם שמתארים רעיונות שאין להם צורה מוחשית או גשמית, אלא עוסקים במושגים כמו הסכם או איום.
- 2- בעל תכונה: המשקל קטל יכול גם לציין שם עצם שמתאר בעל תכונה או מצב מסוים, כמו חָלָל (הכוונה שנולד מאישה האסורה לו, כלומר כוהן פסול). למשל, המילה "חָלָל" במשמעות כוהן שנולד מאישה שלא הותרה לו, נוצרה מתוך המשקל קטל. כאן השם עצם מציין תיאור של מצב או תכונה. (אבן שושן: 1979)

דוגמאות מהרומן "מקום אחר"

1- *דוגמה מהטקסט ** "נָעַם זֹאת יִשְׂרָאֵל הוּא קֶחֶץ הַשְּׁלֹחַם."

יִשְׂרָאֵל (השורש: י.ש.ר) **משקל: קטל

התפקיד הסופר בחר להשתמש במשקל קטל עבור המילה "יִשְׂרָאֵל" (ישר) מסיבות מפתח אחדות. משקל זה, המזוהה בדרך כלל עם בינוני-פועל (צורת הפועל הפעילה) או שמות תואר המבטאים תכונה מהותית, מסייע להעביר תחושה של איכות או מצב קבוע ומושרש. כאשר הסופר מתאר את הכביש כ"ישר" באמצעות משקל זה, זה לא רק אומר שהוא ישר באותו רגע; זה מרמז על כך שהישרות היא מאפיין אינהרנטי ומגדיר של הכביש.

הנה מדוע בחירה זו אפקטיבית:

-מיידיות וישירות: משקל הקטל יוצר לעיתים קרובות תיאור ישיר ומידי. בשימוש ב"ישר", הסופר מציג את ישרות הכביש כעובדה בלתי ניתנת לערעור וברורה לעין, ולא כמצב זמני.

-הדגשת תכונה מהותית: בניגוד לצורות תואר אחרות, הקטל יכול לרמז על טבע יסודי. הכביש אינו רק "מיושר" או "הופך לישר"; הוא ישר בעצם מהותו, כמו חץ שתוכנן לטוס ישר למטרה. זה מדגיש את הדיוק והפשטות של הכביש כתכונות ליבה.

-דימויים חיים: בשילוב עם הדימוי החזק "קֶחֶץ הַשְּׁלֹחַם" (כמו חץ שנשלח), משקל הקטל עבור "ישר" מצייר תמונה ויזואלית עוצמתית. הוא מעורר תחושה של מטרה וכיוון בלתי מתפשר, ומחזק את המאפיין המגדיר של הכביש באופן בלתי נשכח.

למעשה, בבחירת משקל הקטל, הסופר מדגיש כי ישרות הכביש אינה מקרית או חולפת. זוהי איכות יסודית ומהותית התורמת באופן משמעותי לתיאור הכולל ולדימויים של הנוף בטקסט. (מקום אחר: 12)

הניתוח

שימוש עמוס עוז במשקל "קטל" מאפשר לו להשיג מספר השפעות מפתח:

-הפשטת רעיונות למשמעות עמוקה יותר

משקל ה"קטל" מאפשר לעוז לקחת פעולות מוחשיות ולהפוך אותן למושגים מופשטים בעלי משמעות עמוקה. לדוגמה, המילה "מְקַדֵּשׁ" (יסוד) חורגת מעבר לעצם פעולת ה"הקמה". היא הופכת למושג מופשט המייצג את המהות, הבסיס והליבה של רעיון או מערכת יחסים. זה מאפשר לעוז להדגיש את המהות הרוחנית כמרכיב יסודי של יציבות בחברות, במקום לתאר רק פעולה זמנית.

-הדגשת תכונות טבועות וקבועות

כאשר עוז מתאר את הכביש כ"יִשְׂרָאֵל" באמצעות משקל ה"קטל", הוא אינו מתאר רק מצב חולף. במקום זאת, הוא מכונן את הישרות כתכונה יסודית ומגדירה של הכביש, בדומה לחץ המיועד למעוף ישר. זה מעניק לתיאור עוצמה ויזואלית חיה ומדגיש את הדיוק והפשטות כתכונות מהותיות ועמידות.

-בניית עולם טקסטואלי יציב ועמוק

הבחירה העקבית במשקל ה"קטל" תורמת באופן משמעותי ליצירת עולם טקסטואלי יציב ועמוק ברומן. משקל זה מתייחס לעיתים קרובות לשמות עצם המבטאים תכונות או מצבים קבועים (כמו "חָלָל" לתיאור כוהן פסול), ומעניק תחושה של קביעות ועומק לנרטיב. הוא מצמיד לאובייקטים ולמושגים המתוארים משקל סגולי ספציפי ומכריע יותר מאשר לו בחר עוז בצורות תואר או פועל אחרות.

בעיקרו של דבר, עמוס עוז משתמש במשקל ה"קטל" לא רק כדי לתאר דברים, אלא כדי להגדיר אותם באופן יסודי ועמוק. הוא מדגיש את מהותם הבסיסית ואת תפקידם המכריע בבניית משמעות הטקסט והעולם שהוא מציג. שימוש אסטרטגי זה במשקל מעניק לתיאורים שלו משמעות רחבה ועמוקה יותר, החורגת מעבר למראה חיצוני שטחי או לפעולות חולפות, ותופסת את המהות הפנימית והקבועה של הדברים.

משקל קטל

משקל קטל הוא תבנית שמית בעברית המשמשת בעיקר ליצירת שמות עצם מופשטים או המציינים מצבים, על פי שורש פעלי. המשקל שייך לרוב לשמות עצם ממגדר זכר, ונפוץ בשפה המקראית והספרותית. (אבן שושן: 1979)

מאפיינים עיקריים:

מבנה צורני: המשקל בנוי על תבנית קטל, כלומר האותיות של השורש נכנסות לתוך התבנית ק-ט-ל.

1-משמעות טיפוסית: המשקל מייצר שמות:

2- שמות עצם מופשטים

מצבים או פעולות כלליות

תחושות, קולות או רגשות.

דוגמאות מהרומן "מקום אחר"

1- *דוגמה מהטקסט* "ושדרות של ברושים עבותים מְדִישוֹת אֶת שְׁלֹד הַתְּבִנִית הַקְּלִית."*

****שְׁלֹד** (השורש: ש.ל.ד.) **משקל**:** קָטֵל

****התפקיד**** תפקיד משקל "קָטֵל" במילה "שְׁלֹד" בטקסט

הסופר משתמש במדויק במשקל "קָטֵל" עבור המילה "שְׁלֹד" בהקשר זה מכמה סיבות עיקריות:

-הדגשת מבנה יסודי ומוצק:

משקל "קָטֵל" מציין לעיתים קרובות שמות עצם פיזיים או ישויות מהותיות. השימוש במשקל זה עבור "שְׁלֹד" מחזק את הרעיון ששדרות הברושים אינן תורמות רק ליופי חיצוני, אלא למבנה היסודי והמוצק של הקיבוץ. הן אינן רק קישוט; הן חלק בלתי נפרד מהרכבו.

-שימוש מטפורי מדויק:

המילה "שְׁלֹד" משמעותה המילולית היא "שלד". השימוש בה כאן לתיאור "שלד התבנית הכללית" הוא מטפורה עוצמתית. משקל "קָטֵל" מעניק למילה כובד ותחושה של יסודות ומוצא, מה שהופך את המטפורה למשפיעה יותר. כשם ששלד תומך בגוף ומגדיר את צורתו, כך עצים אלה מגדירים את צורתו ותכונותיו של הקיבוץ.

-הדגשת ארגון ותכנון:

באמצעות ציון כי העצים "מדגישים" את "שלד" התכנון, הסופר מדגיש את קיומם של ארגון והנדסה מכוונים מאחורי המראה הכללי של הקיבוץ. משקל זה מסייע להעביר את הרעיון שישנה מערכת פנימית ותכנון מודע למקום, ולא רק צמיחה אקראית או כאוטית. לסיכום, תפקיד משקל "קָטֵל" כאן הוא להעניק למילה תחושה של מהותיות, מוצקות ותמיכה מבנית. זה מעמיק את ההבנה המטפורית של האופן שבו שדרות הברושים מדגישות ביעילות את הארגון המדויק והעיצוב המוקפד של הקיבוץ. (מקום אחר: 12)

הניתוח

עוז משתמש במשקל ("קָטֵל") לא רק עבור שמות עצם מופשטים, אלא גם עבור שמות עצם מוחשיים, ומעניק להם בכך:

-**מוצקות ויסודיות: המילים** "שְׁלֹד" (שלד) ו"גֶּשֶׁר" (גשר), שתיהן על משקל "קָטֵל", מייצגות מבנים יסודיים וחיוניים. "שְׁלֹד" מסמל את המבנה הבסיסי והמתוכנן של הקיבוץ, בעוד ש"גֶּשֶׁר" מציין את אמצעי המעבר המוחשי והחיוני. השימוש במשקל זה מעניק למילים אלו נוכחות חזקה ומוצקה.

-**בהירות ופשטות:** משקל זה מסייע לזהות אובייקטים בבירור וללא עמימות. "שְׁלֹד" הוא מבנה ברור, ו"גֶּשֶׁר" הוא כלי פשוט וברור למעבר.

-**הדגשת התפקיד המהותי:** הן "שְׁלֹד" והן "גֶּשֶׁר" מבטאות תפקיד מרכזי ומהותי בהקשר שבו הן מופיעות. השלד מדגיש את התכנון והארגון של המקום, והגשר מאפשר את פעולת החצייה.

בקיצור, עוז משתמש במשקל "קָטֵל" בדיוק וביעילות כדי להעניק למילים כובד, מהותיות ובהירות. הוא בוחר מילים במשקל זה כדי להדגיש אלמנטים יסודיים, תכנון מודע, ואמצעים מוחשיים המאפשרים פעולות קריטיות בתוך העולם הנרטיבי של הרומן "מקום אחר". השימוש שלו במשקל זה חורג מההגדרה המילונית המצומצמת לשמות עצם מופשטים בלבד, ומרחיב אותה לתיאור מדויק של אלמנטים פיזיים בעלי משמעות עמוקה בנרטיב.

משקל תְּקַטֵּלָה

משקל "תְּקַטֵּלָה" משמש בעברית כשם עצם נקבי מופשט, המציין בדרך כלל מצבים רגשיים, רעיונות מופשטים או חוויות נפשיות. מילים במשקל זה נגזרות לרוב משורשים תלת-עיצוריים, ומביעות רעיונות כלליים או תחושות פנימיות. דוגמה מובהקת לכך היא המילה "תּוֹדָה", שפירושה "הכרת תודה" או "תודה". מילה זו נגזרת מהשורש י-ד-ה, ומופיעה בטקסטים מקראיים כהקרה שמטרתה להביע תודה, כמו בפסוק: "עֲלֵי־נֶבֶךְ תּוֹדַת שְׁלֹמֹי" (ויקרא ז, יג). הדוגמה מדגישה את התפקיד הביטויי והפולחני של שמות עצם במשקל זה. (אבן שושן: 1979)

דוגמאות מהרומן "מקום אחר"

1- *דוגמה מהטקסט* "תפער עיניכם בתדהמה"

****תדהמה** (שורש: ד.ה.מ.) **משקל**:** תְּקַטֵּלָה

****התפקיד**** תפקיד משקל "תְּקַטֵּלָה" בטקסט

בהקשר המשפט "תפער עיניכם בתדהמה", המילה "תדהמה" מופיעה במשקל תְּקַטֵּלָה.

תפקידו של משקל זה בטקסט טמון בדיוק ובהשפעה שהוא מעניק למשמעות:

-**יצירת שם מצב או רגש:** משקל "תְּקַטֵּלָה" משמש בעברית ליצירת שמות עצם המציינים מצב, רגש או תגובה חזקה ופתאומית. "תדהמה" אינה רק הפתעה חולפת; זוהי מצב רגשי עז ובלתי צפוי שאוחז באדם וגורם לו לפער את עיניו, מה שמדגיש את עוצמת הרגש הזה.

-**הדגשת הפתאומיות והעוצמה:** המילה "תדהמה" במשקל זה נושאת עמה קונטציה חזקה של עוצמה והפתעה חדה. כאשר המחבר מבקש מהקורא, "אל נא תפער עיניכם בתדהמה", הוא אינו מצפה לתמיהה גרידא, אלא להלם עמוק או לבלבול לנוכח הרעיון שהוא עומד להציג (שהרכילות ממלאת תפקיד חיובי). המשקל מעמיק את תחושת ההפתעה הזו עד כדי הלם.

-**הבלטת התגובה הפיזית והפסיכולוגית:** משקל זה מקושר לעיתים קרובות למצבים המובילים לתגובות ברורות. בהקשר זה, "תדהמה" מובילה ל"פעירת עיניים", שהיא תגובה פיזית המשקפת את עומק ההשפעה הפסיכולוגית והבלבול. המשקל מדגיש כי תדהמה זו אינה אינטלקטואלית גרידא, אלא חוויה חושית ורגשית עוצמתית.

-**העצמת הרמז לפיצוץ פנימי:** צליל המשקל "תְּקַטֵּלָה" מרמז על פיצוץ או השפעה פתאומית וחזקה המתרחשת בנפש. הוא מצביע על כך שהמידע או המצב פגעו באדם בעוצמה, וגרמו לו למצב של בלבול מוחלט שאינו ניתן להתנגדות.

לסיכום, משקל "תקטלה" במילה "תדהמה" מעצים את עוצמת ועומק תחושת הפליאה והבלבול, ומדגיש את האופי הפתאומי והעז של התגובה שהמחבר מצפה מהקורא כאשר הוא נתקל ברעיון בלתי מוכר או מזעזע. (מקום אחר: 15)

הניתוח
משקל "תקטלה" (כמו ב"תדהמה" ו"תרדמה") /העצמת רגשות ומצבים פנימיים: מדגיש מצבים רגשיים מופשטים, חזקים ופתאומיים. "תדהמה" אינה רק הפתעה, אלא הלם עמוק, ותפקיד המשקל הוא להעצים את עוצמת התגובה הפיזית והפסיכולוגית. "תרדמה" מתארת לא רק שינה, אלא מצב קיומי של כובד, תשישות ומלנכוליה, ומעמיקה את תחושת הבדידות והסבל של הדמות. עוז משתמש במשקל זה כדי לצייר תמונה חושית ורגשית עשירה, החורגת מתיאור פשוט של פעולה.

משקל קטילה
משקל קטילה הוא תבנית שמית בעברית המשמשת בעיקר לציון שם פעולה הנגזר מفاعل גזור שורש. המילים במשקל זה הן בדרך כלל שמות עצם נקביים. משקל זה מציין את עצם הפעולה עצמה, כלומר — את הפעולה המובנה המהותי והכללי, ואינו מתייחס לפועל, למבצע הפעולה או לתוצאתה. (אבן שושן: 1979)

מאפיינים עיקריים:
- מבנה המילה: קטילה – שורש בעל שלושה עיצורים, בתבנית עם קמץ קטן בתחילתה (ק-), תי"ו דגושה באמצע, וחיריק לפני הלא"ד (י-).
- השם הנגזר מציין פעולה באופן מופשט או כללי.
- השם הוא נקבה

דוגמאות מהרומן "מקום אחר"

1- ****דוגמה מהטקסט**** "נטול חופש הבחירה וחופש הבחירה, כדברי ראובן חריש, הוא צלם-אדם שבאדם."

****בחירה** (שורש: ב.ח.ר.) **משקל**:** קטילה

****התפקיד**** תפקיד המשקל "קטילה" בטקסט

תפקידו של המשקל "קטילה" במילה "בחירה" בטקסט הוא לציין את שם הפועל (המקור). משקל זה הופך פועל למושג מופשט, המתאר את הפעולה עצמה כישות עצמאית, ולא כאירוע הקשור לזמן מסוים או לפועל ספציפי. כדי להבין זאת לעומק, דמיינו את ההבדל בין לומר "הוא בוחר" (פועל) לבין "יש לו בחירה" (שם פועל/שם עצם). המילה "בחירה" בטקסט אינה מתארת מי בוחר; במקום זאת, היא מתארת את מושג "הבחירה" עצמו, כיכולת או כחופש. הטקסט מדגיש כי "חופש הבחירה" הוא "צלם-אדם שבאדם". באמצעות השימוש במשקל "קטילה", מעניק המחבר ל"בחירה" משקל מושגי ופילוסופי משמעותי. במקום להתמקד בפעולה שמבוצעת על ידי מישהו, הטקסט מתמקד בקיומה של "הבחירה" כערך יסודי וכישות מופשטת המייצגת את מהות האנושיות. הוא ממקם את "הבחירה" במרכז הגדרת האדם, ומתאר אותה כתכונה המבדילה בני אדם מ"טבע ביולוגי עיוור" שאין לו "חופש הבחירה".

בקיצור, תפקידו של משקל דקדוקי זה הוא להפשיט את הפועל ולהפוך אותו למושג יסודי ופילוסופי, ובכך לתמוך ברעיון המרכזי של הטקסט בדבר חשיבותו של "חופש הבחירה" כאבן יסוד לכבוד האדם ולעליונותו על הטבע האינוסטינקטיבי. (מקום אחר: 16)

הניתוח
משקל "קטילה" (כמו ב"בחירה" ו"צליעה") / הפשטת מושגים והענקת משמעות פילוסופית: משמש להפוך פעולות קונקרטיות למושגים מופשטים בעלי משקל פילוסופי. "בחירה" אינה פעולת בחירה רגעית, אלא מושג מהותי של "חופש הבחירה" כ"צלם-אדם שבאדם". "צליעה" אינה רק פעולת הליכה לקויה, אלא מצב קבוע וכואב שהפך לתכונה טרגית של הדמות. עוז מנצל את המשקל הזה כדי להעמיק את הדיון על מהות האנושיות, גורל, ובחירה.

משקל קטילה

משקל קטילה הוא תבנית שמית בבניין פעל, המציינת בדרך כלל שם פעולה – כלומר, תיאור של פעולה הנגזרת מהפועל בגזרת פעל. שם הפעולה מציין את עצם ביצוע הפעולה עצמה, ולא את התוצאה או את המבצע. צורת המשקל כוללת תנועת ק בתחילת המילה ו-ו באמצעה. (אבן שושן: 1979)

מאפיינים עיקריים:

- שייך לבניין פעל.
- מציין שם פעולה – התהליך או הפעולה שנעשית.
- נבנה לרוב מהמילים השייכות לפעלים בבניין פעל.
- קיימים שמות עצם בזכר ובנקבה בהתאם לשורש ולשימוש.
- מבנה צורני קבוע: קטול, כאשר ק-ט-ל מייצגים את אותיות השורש.

דוגמאות מהרומן "מקום אחר"

1- ****דוגמה מהטקסט**** "האחרונים - בתוהו גמור."

****גמור** (שורש: ג.מ.ר.) **משקל**:** קטול

****התפקיד**** תפקיד משקל "קטול" כשם תואר:

תפקידו העיקרי של משקל "קטול" הוא תיאורי. הוא משמש להגדרת תכונה יציבה או מהותית של שם העצם המתואר, ולעיתים קרובות מצביע על:

- **מצב או תוצאה:** לדוגמה, "גמור" (כלומר "שלם" או "סיום") מתייחס לתוצאה של תהליך "השלמה" או "סיום".

-מאפיין או איכות: לדוגמה, "גדול" (גדול, כלומר "גדול" או "עצום") מתייחס למאפיין הגודל, ו"קצר" (קצר, כלומר "לא ארוך") מתייחס למאפיין האורך.
-בינוני פסיבי: זה אומר שהדבר "נעשה בו פעולה" (לדוגמה, "גמור" הוא מה ש"הושלם" או "נסתיים"). זה מעניק למילה תחושה של יציבות וקביעות לתכונה.
לסיכום, כאשר אתם נתקלים במילה במשקל "קטול" בטקסט עברי, תפקידה הוא בדרך כלל להגדיר את מהות, תוצאה או מאפיין ייחודי של הנושא או המושא באופן תיאורי חזק ויציב. **(מקום אחר: 25)**

הניתוח
מהדוגמאות המובאות, נראה כי עמוס עוז מנצל את משקל קטול כדי להעמיק את התיאור ברומן "מקום אחר". הוא אינו משתמש בו רק כשם פעולה כללי, אלא במיוחד כדי להדגיש:

-מצב או תוצאה קבועה ויציבה: המילים במשקל "קטול" ("גמור", "כבוש") אינן מתארות פעולה רגעית או דינמית, אלא מצב שהושג, תוצאה של תהליך שנסתיים, או תכונה שהפכה למהותית. "גמור" מתאר משהו שהגיע לשלמות או סיום, ו"כבוש" מתאר כאב שרוסן והודחק, כלומר מצבו הקבוע של הכאב ברגע הנתון.

-פסיביות והשפעה חיצונית: המשקל "קטול" משמש במקרים אלה כבינוני פסיבי. זה מציין שהנושא (כמו "כאבו") הוא זה ש"נעשתה בו פעולה". הכאב לא כבש את עצמו, אלא הוא כבוש על ידי גורם חיצוני או פנימי, מה שמעניק למילה תחושה של חוסר אונים או כניעה למצב.

-מאפיינים תיאוריים חזקים: עוז משתמש במשקל זה כדי להעניק לנושא תיאור חזק ויציב של מהות או איכות. הוא יוצר דימויים ברורים ועמוקים של מצבים רגשיים או פיזיים, והופך אותם לחלק בלתי נפרד מהדמויות או מהאווירה ברומן. לסיכום, עוז משתמש במשקל "קטול" לא רק לצורך תקינות לשונית, אלא ככלי ספרותי המעצים את התיאור. הוא מדגיש באמצעותו מצבים קבועים, תוצאות של פעולות שנסתיימו, ותכונות פסיביות של הנושא, ובכך מעניק לקורא תחושה עמוקה יותר של המציאות הפנימית והחיצונית של הדמויות והעולם ברומן. זה מאפשר לו לצייר תמונה מורכבת יותר של הרגשות והאירועים, תוך שימוש במילים בעלות עומק משמעותי.

משקל אקטלה

המשקל אקטלה הוא משקל של שם פעולה בבניין הפעיל בצורת אפעל (צורה קרובה לפיעל). משקל זה מציין את פעולת השורש או תוצאתה בצורה מוחשית או מופשטת, ונפוץ במיוחד בלשון המקרא. מדובר בשם עצם נקי, בדרך כלל משורש תלת-עיצורי, שנועד להביע את מהות הפעולה או את היבטיה התודעתיים או הפולחניים. **(אבן שושן: 1979)**

דוגמאות מהרומן "מקום אחר"

1- ****דוגמה מהטקסט**** "עדנת-ליטוף, אקדמה חסכונית, דומייה מאומצת."

****אקדמה** (השורש: ק.ד.מ.) **משקל**:** אקטלה

****התפקיד**** תפקיד המשקל (אקטלה) בטקסט

בהקשר זה, המילה "אקדמה", המשתייכת למשקל אקטלה, משמשת בראש ובראשונה להגדרת אופי הפעולה או האירוע המקדים דבר אחר, תוך הוספת ניואנס של קלות וחסכנות בו.

-שם פעולה המציין הקדמה או פתיחה: משקל "אקטלה" הוא צורה טיפוסית לשם פעולה (אינפניטיב/גרנד) בבניין הפעיל. בניין זה מציין בדרך כלל פעולה שהגורם מבצע. כאן, "אקדמה" פירושה "פעולת ההקדמה" או "הפתיחה".

-תיאור אופן הביצוע: בצירוף "עדנת-ליטוף, אקדמה חסכונית, דומייה מאומצת", "אקדמה" אינה מתייחסת רק לקיומה של הקדמה. במקום זאת, היא מתארת את איכותה של הקדמה זו כ"חסכונית". הדבר מרמז על הקדמה תמציתית, מאופקת ומרוסנת מבחינת פרטים או רגשות.

-הענקת תחושה של משמעת או שיקול דעת: בתוך ההקשר של "מעשה-האהבה" המתואר כ"בלא מלים ובלא קול... וגם בלא התגעשות-הדם", ה"אקדמה" החסכונית מחזקת את הרעיון של פעולה דיסקרטית, שקטה וממושמעת, שאין בה עודפות או רעש, אלא רק "פתיחה" מחושבת ומאופקת.

לסיכום, תפקידו של משקל "אקטלה" כאן הוא לנסח שם פעולה המבטא תהליך של הקדמה או פתיחה, והוא תורם לתיאור האופן שבו מתרחשת הקדמה זו בתוך סצנה שקטה וחסכונית, ובכך מדגיש את טבע היחסים או הרגע. **(מקום אחר: 56)**

הניתוח
עמוס עוז, באמצעות השימוש בדוגמאות מודל "אקטלה" ברומן שלו "מקום אחר", נוקט בטכניקה ספרותית וירטואוזית המאפשרת לו להשיג מספר תוצאות:

1. העצמת משמעות והפשטת פעולה

על ידי שימוש בשמות פעולה במשקל "אקטלה" (כמו "אקדמה") מצליח עוז לרכז את משמעות הפעולה במילה אחת, המעניקה לה כוח סמלי ומופשט. מילים אלו אינן מתארות רק פעולה שהתרחשה; הן מייצגות את מהות הפעולה או את תוצאתה המוחשית או המופשטת. הדבר מעניק לטקסט עומק פילוסופי ומשקף את אופן תפיסת העולם של הדמויות, לא כאירועים מבודדים אלא כמושגים או מצבים קיומיים.

2. דיוק בתיאור מצבים נפשיים ורגשיים

הדוגמה "עדנת-ליטוף, אקדמה חסכונית, דומייה מאומצת" ממחישה כיצד עוז משתמש במשקל זה לתיאור מצבים נפשיים ורגשיים מורכבים בדיוק רב. המילה "אקדמה" כשלעצמה משמעותה "הקדמה" או "פתיחה", אך הוספת התואר "חסכונית" מתארת בדיוק רב את אופי ההקדמה: זו אינה רק התחלה, אלא התחלה מחושבת, מדודה ונטולת יתרונות. הדבר מדגיש את יכולתו של עוז לצלול לעומק החוויה האנושית, ולהציג פרטים מדויקים על רגשות ופעולות שעשויות להיראות פשוטות אך נושאות משמעות עמוקות.

3. יצירת אווירה של שליטה וריסון עצמי

בהקשר של "מעשה האהבה" המתואר כ"בלא מלים ובלא קול... וגם בלא התגעשות-הדם", השימוש ב"אקדמה חסכונית" משקף את רעיון הריסון העצמי והשליטה. משקל זה, במיוחד עם התארים הנלווים לו, תורם לבניית אווירה של משמעת ויישוב דעת, הרחק מרגשות סוערים או ביטוי מוגזם. תוצאה זו משקפת נושא חוזר ביצירותיו של עוז: המתח בין רגש מודחק לביטוי, ובין סדר לכאוס.

4. בניית עולם פנימי לדמויות

באמצעות שמות אלו, מצליח עוז לבנות עולם פנימי עשיר לדמויותיו. הפעולות אינן רק תנועות גופניות, אלא ביטויים למצבים נפשיים או להחלטות מודעות. "אקדמה" כאן אינה רק פעולת ההתחלה, אלא "פעולת ההתחלה" המשקפת מודעות, מחשבה מקדימה והקפדה על ביטוי מסוים. הדבר מעמיק את הבנת הקורא את נפש הדמויות ואת מניעיהן. לסיכום, באמצעות השימוש בדוגמאות במשקל "אקטלה", עמוס עוז השיג: העשרת לשון הטקסט והענקת אופי קלאסי לו. - ריכוז משמעות במילה אחת, תוך התמקדות במהות הפעולה או בתוצאותיה. - תיאור מדויק ומעמיק של מצבים נפשיים ורגשות נסתרים. -הדגשת היבטים של ריסון עצמי ושיקול דעת בהתנהגות הדמויות ובאינטראקציות ביניהן.

הניתוח המורפולוגי של הרומן מקום אחר לעמוס עוז

סיכום:

ממחקר הניתוח המורפולוגי של הרומן מקום אחר מאת עמוס עוז עולה כי הוא חורג מניתוח לשוני גרידא; זהו מפתח מהותי לפיענוח ולחשיפת ממדיו האמנותיים, הפסיכולוגיים והפילוסופיים. המחקר הוכיח שעוז אינו משתמש במשקלי השמות, המבנה העמוק של הטקסט באופן אקראי, אלא מנצל אותם בכישרון רב ככלי סגנוני מדויק התורם ל: העשרת המשמעות: משקלי השמות נושאים משמעויות נסתרות וקונוטציות סמליות המעמיקות את הבנתנו בדמויות, במקומות וברעיונות המופשטים ברומן. האנשת היבטים פסיכולוגיים: הם מסייעים בציור תמונה מדויקת ומורכבת של המצבים הפסיכולוגיים של הדמויות, מאבקייהן הפנימיים ותהליכי השינוי שלהן לאורך הנרטיב. חיזוק הממד האמנותי: משקלי השמות הופכים לחלק בלתי נפרד מהמרקם האסתטי של הרומן, מדגישים את מיומנותו הלשונית של הסופר ומעלים את ערכו האמנותי. הדגשת נושאים מרכזיים: הם מחזקים את ביטויים של נושאים מהותיים ברומן, כגון זהות, זיכרון ושייכות, ומציעים תובנות חדשות לגביהם. בהתבסס על כל האמור, ניתן לומר כי ניתוח משקלי השמות מציע פרספקטיבה ביקורתית ייחודית המעשירה את חווית הקריאה של "מקום אחר", ותורמת להערכת תפקידה המרכזי של השפה כיסוד אמנותי דינמי שאינו מסתפק בתיאור, אלא מעצב את מציאות הרומן ומעניק לה שכבות של משמעות ופרשנות. מחקר זה מדגיש את חשיבות בחינת הפרטים הלשוניים המדויקים להבנה מעמיקה ומקיפה יותר של יצירות ספרותיות גדולות.

המסקנות

- 1- עיצוב דמות המקום והזמן: שמות העצם ממלאים תפקיד חיוני בבנייה ובגיבוש תפיסת הקורא את המקום והזמן ברומן. שמות של מקומות עשויים להעלות דימויים היסטוריים, חברתיים או פסיכולוגיים מסוימים
- 2- השתקפות המצב הנפשי והרגשי של הדמויות: שמות העצם שנבחרו בקפידה עשויים לשקף את מצבן הנפשי, הרקע התרבותי, או "אפילו את גורלן העתידי של הדמויות. הם יכולים להיות שמות הנושאים רמזים לתקווה, ייאוש, מאבק או שלוה".
- 3- "העשרת המארג הנרטיבי: שמות העצם תורמים להעשרת המארג הנרטיבי של הרומן, ומוסיפים עומק ופרטים לעולם שיוצר הסופר. הם יכולים לשמש כחוטמים סמויים המקשרים בין האירועים, הדמויות והתמות".

המקורות:

1. אברהם אבן שושן. (1979). המילון החדש, הוצאת קרית-ספר (ירושלים).
2. שוויצר אלעד, כהן ליאור. (2016). יסודות אנגלית הכנה לבחינה הפסיכומטרית. המרכז הארצי לבחינות ולהערכה.
3. בלאו, יהושע. (1988) יסודות תורת הלשון, חלק ב, תורת השם, הוצאת א'רובינשטיין, (ירושלים).
4. למידה, מדרוך. (2016). פרקים במורפולוגיה עברית. אוניברסיטה הפתוחה. (תל-אביב)
5. תלמוד, אירית. (2019). לשון הבעה והבנת הנקרא לכיתה. מסדה (תל-אביב).
6. راوي احمد كامل, سيد, مصطفى عبد المعبود, هيكل, احمد الشحات. (٢٠٠٦) الخلاصة في قواعد اللغة العبرية. كلية الاداب جامعة (القاهرة, حلوان, المنوفية).
7. עמוס, עוז. (1966). מקום אחר. (ירושלים).